

1.

Dat onrecht hoog te paard zit, is van alle tijden, dat is permanente oergeschiedenis. Genesis heeft er een hele serie verhalen over. Het begint met het eten van de boom der kennis van wat goed en wat kwaad is. Als gevolg daarvan gaat de mens zelf bepalen wat voor hem en voor de ander goed en wat kwaad is. De ene mens wordt een god voor de andere, hoog te paard - *homo homini lupus*.

Sindsdien, sinds mensenheugenis, bouwt de ene na de andere godenzoon aan zijn eigen hoogte, zijn Babylonische toren van macht. Zij construeren een eigen taal, die zich los kletst van de werkelijkheid, een taal als een leger, een kromtaal met de leugen als grammatica. Hun onderdanen worden gelijkgeschakeld, pasklaar gemaakt voor gebruik, als bakstenen in hun mallen. 'Kom, bakstenen bakken, branden branden. (...) Zo maken wij naam,' zeggen de bouwers van de torens trots en onbeschaamd (Genesis 11:3-4). En zij stoken het vuur van de haat op.

Haat is gemaakt van absolute, keiharde, bakstenen zekerheden. De Duitse Carolin Emcke schreef in 2016, het jaar van Trumps aantreden, een boek *Tegen de haat: Wie twijfelt, zegt ze, wie nauwkeurig wil zijn, kan niet haten, haat is onnauwkeurig, doet alle verschillen vervagen en scheert hele volksstammen over één kam, ziet alleen nog 'wij en zij', maakt mensen als individuen onzichtbaar. En, zei Emcke ook: haat komt niet uit de lucht vallen, is niet toevallig en ook geen natuurverschijnsel. Hij wordt voorgekookt, geproduceerd, gekweekt. Er wordt een klimaat geschapen van fanatisme, 'brandende branden'. Er is sprake van geestelijke klimaatverandering. En die wordt niet alleen veroorzaakt door de torenbewoners zelf, maar ook door de toeschouwers en commentatoren. Daar gaan jaren aan vooraf van 'stiekeme tolerantie', waarmee veel, ook keurige media, zich als 'profiteurs van de angst' medeplichtig maken aan haatzaaien: een spervuur van tongen.*

2.

Uit de tweede brief aan Timoteüs

2 Timoteüs 3:14-4:5

Jij, Timoteüs, houd vast aan wat je hebt geleerd,
aan wat je is toevertrouwd, je weet wel door wie.
Van kindsbeen af heb je de heilige Schriften leren kennen:
lessen in bevrijding vanuit het vertrouwen in Jezus Messias.
Elke door God ingeademde tekst is geschikt om van te leren:
als terechtwijzing, ter zelfverbetering,
voor de opvoeding tot gerechtigheid
zodat je als mens van God bent voorbereid,
toegerust voor al het goede dat gedaan moet worden.

Ik bezweer ten overstaan van God en van Jezus Messias,
die zal oordelen de levenden en de doden -

ik bezweer bij zijn komst en zijn koninkrijk:
verkondig dat woord, sta er op, of het gelegen komt of niet,
vraag rekenschap, klaag aan, en bemoedig
met alle geduld van een leraar.
Want er zullen tijden komen dat deze leer,
zo gezond voor lichaam en ziel,
niet meer wordt geduld.
De mensen zullen zich naar eigen behoefte leraren aanschaffen,
de een na de ander, om hun gehoor te kietelen.
Zij zullen zich van de betrouwbare waarheid afkeren
en zich bekeren tot verzinsels, sprookjes en mythen.
Maar jij, blijf nuchter bij dat alles,
verdraag het kwaad dat je overkomt,
doe het werk van een brenger van goed nieuws
en laat jouw dienstbaarheid volkomen zijn.

(eigen vertaling KK)

3.

De tweede brief aan Timoteüs, geschreven door een leraar met het gezag van Paulus aan zijn leerling, stamt uit de 'oertijd' van de messiaanse beweging. In die dagen was het volgen van Jezus Messias nog een riskante, vaak zelfs levensbedreigende zaak. Het ging om een voor de bestaande orde gevaarlijke hartstocht voor 'gerechtigheid'. Dat is wat Timoteüs dringend moet verkondigen. Niet met de voet van blijde-nieuws-fanatici tussen de deur, maar met het geduld van een goede leraar. Want dat woord is geen vrome, religieus-kerkelijke aangelegenheid, maar is van levensbelang voor heel de mensheid, heel de wereld en haar geschiedenis en voor de broodnodige komst van een andere wereld, het 'koninkrijk van God', waarin vrijheid en gerechtigheid heersen. Die toekomst staat altijd op het spel en moet tegen alle dovemansoren in verkondigd blijven worden. Het klaagt aan, vraagt rekenschap, bemoedigt en troost. Dat tegengeluid, zegt de brieveschrijver, houdt je 'gezond', *hygiënisch* staat er letterlijk in het Grieks, gezond naar ziel en lichaam. Het gedijt bij volhardende geestelijke krachtsport. Goed is als je dag en nacht Gods Thora overweegt, zegt Psalm 1. Of, met woorden van Psalm 119 *vrij*: Daar blijf je 'fris en intact' bij.

Om waakzaam te blijven, weerstand op te bouwen en staande te blijven in de grote leugenstormen die telkens weer opsteken, moet je niet je ogen sluiten en wegdromen. Goed is het, beter, je wortels steeds verder uit te strekken, naar nog dieper waterstromen, naar de bron van al die gezonde woorden, die 'broze kostbaarheden'.

4.

De brieveschrijver waarschuwt Timoteüs voor de tijden dat zijn *hygiënische* leer niet zal worden geduld. De mensen keren zich af van die 'betrouwbare waarheid' en schaffen zich leraren aan naar eigen behoefte - ze 'verzamelen' ze, staat er, ze rapen ze bij elkaar. 'Om hun gehoor te kietelen', voor hun eigen 'zaligheid'. Dat heeft wel iets actueels. Wie vandaag een doorsnee boekwinkel binnenstapt, vindt nauwelijks meer boeken over die 'hygiënische leer'. Het lijkt erop dat er nog maar weinig mensen zijn die zich willen verdiepen in die specifieke traditie, in de leer van Mozes en de profeten en van Jezus. De belangrijke woorden en begrippen van

die leer lijken voor hen niet veel meer te betekenen, ze zijn hun urgentie kwijtgeraakt. Het grote samenhangende bijbelse verhaal waarin zij een rol spelen, is voor tallozen nietszeggend geworden, niet meer vertrouwd, of nooit geweest. Een enkel woord daaruit hangt nog wel ergens in de lucht, je zappt er soms op zondagmorgen aan voorbij, meestal klinkt het slaapwekkend. Vaak is de geloofstaal ook van een religieuze suikerlaag voorzien, zoals Lucebert in een gedicht schrijft: 'als bonbons kleven de woorden geloof liefde aan de hemel'.

En intussen vullen steeds meer zelfgekozen leraren, goeroes en influencers onze boekenkasten met zelfhulpboeken en onze smartphones met adviezen die allemaal een vorm van verlossing beloven. Het wemelt van de semi-religieuze, filosofische, ideologische en politieke, ja culinaire pogingen om de chaos van deze wereld te bezweren. En dat zijn vaak respectabele pogingen. Maar ze kunnen ook versluiwend en verdovend of zelfs misleidend werken, de aandacht afleiden van wat urgent is, wat hoognodig gedaan moet worden, vandaag tegen de pandemie, gisteren tegen klimaatverandering, en altijd tegen de eeuwige armoede en ongelijkheid. Dan bekeren de mensen zich tot allerlei verzinsels en sprookjes, van mythen, zoals de leraar van Timoteüs ze noemt. En dat is een hoogst actueel gegeven. Het is vandaag van wezenlijk belang om de tsunami's van mythen die via sociale en asociale media tot ons komen, te blijven toetsen aan de bron van dat woord. 'Maar jij, blijf nuchter bij dat alles,' zegt de leraar. Of zoals Mozes, die grote leraar van de mensheid, sprak tegen zijn volk, in het boek Deuteronomium (4:9):

Bewaak jezelf, je ziel, wees waakzaam, zeer,
dat je niet de dingen vergeet die je ogen hebben gezien,
de woorden die je gehoord hebt bij de Sinai,
dat zij niet wegvallen uit je hart, geen dag van je leven.
Geef ze door aan je kinderen,
aan de kinderen van je kinderen.

5.

De woorden, die Grote Tien, gehoord en in stenen tafelen gegrift gezien bij de Sinai, moet je bewaren, koesteren voor jezelf en voor anderen, en ze meegeven aan je kinderen. Kan dat nog, kunnen wij dat opbrengen in deze wereld waarin die woorden stelselmatig worden miskend, misvormd en misbruikt, en vaak op sterven na dood lijken? We kunnen het in elk geval niet alleen, daar hebben wij een 'bezield verband' voor nodig, zoiets als een ekklesia. Maar dan nog: hoe geven wij al die oude woorden, heel die geestrijke traditie, door aan onze kinderen en aan de kinderen van onze kinderen om ze daarmee te wapenen tegen de vele harde woorden, de rotsvaste overtuigingen, de bakstenen zekerheden van deze wereld?

Elias Canetti, die grote schrijver uit de vorige eeuw, noteerde ergens: *'Het is vreemd: je komt alleen dicht bij de waarheid met woorden waar je niet meer helemaal in gelooft; de waarheid als het doen herleven van stervende woorden.'*

De bijbel zit vol met stervende woorden als liefde en waarheid, vriendschap en trouw, ziel, hoop, solidariteit, recht en vrede. Kwetsbare woorden waar je misschien niet helemaal meer in gelooft, omdat je te veel hebt meegemaakt, te veel gezien. Je bent een zwarte man of vrouw in Amerika, een opgejaagde bijstandsmoeder, een bedreigde Jood, een gediscrimineerde moslim, een uitgedroogde vluchteling. Maar, zegt Canetti, de enige manier om dicht bij de waarheid te komen is door die woorden te doen herleven, ze met

nieuw leven op te laden, met je *eigen* leven, je ziel en zaligheid, je doen en laten. En alleen zo draag je ze, als een goedaardig virus, over aan je kinderen en kleinkinderen. Want hoe stervend ook, in beginsel - 'in den beginne' - zijn ze onsterfelijk, want ze waren er al voor de schepping, voor de chaos, voor het licht. Wij mensen zijn zelf van die woorden gemaakt.